

<https://helda.helsinki.fi>

Mitä on globaalikasvatuksen tutkimus?

Rajala, Antti

2019

Rajala , A & Lehtomäki , E 2019 , ' Mitä on globaalikasvatuksen tutkimus? ' , Kasvatus ,
Vuosikerta. 50 , Nro 5 , Sivut 427-429 . <
https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/kasvatus/arkisto/kasvatus5_2019_sisjapk.pdf >

<http://hdl.handle.net/10138/311909>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

(Final draft)

Mitä on globaalikasvatuksen tutkimus?ⁱ

Tämä globaalikasvatuksen teemanumero esittelee globaalikasvatuksen tutkimusta: sen perusteita ja toteutusta. Globaalikasvatus on nouseva tutkimusala, johon liittyvät kysymykset ihmisoikeuksien, tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden ja kestävä kehityksen kasvattuksesta sekä globaalien ja paikallisten ilmiöiden yhteyksistä. Globaaleja näkökulmia ja yhteyksien tarkastelua painottavia sisältöjä on lisätty opetussuunnitelmiin monissa Euroopan maissa, Yhdysvalloissa, Kiinassa, Kanadassa ja Etelä-Koreassa. Suomessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa globaalikasvatus mainitaan tärkeänä perusopetuksen osana. Globaalia oppimista korostetaan myös lukion opetussuunnitelman perusteissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korostavat lapsen oikeuksia ja velvoittavat kasvattajia kehittämään lasten kriittisen ajattelun taitoa, oman toiminnan merkityksen tarkastelua, kestävä elämäntapaa, vastuullisuutta ja osallisuutta.

Globaalikasvatuksen tutkimus voi auttaa koulutusta määrittelemään itseään uudelleen muuttuvassa maailmassa. Muutokset ja globaalit ilmiöt haastavat koulutusta ja kasvattusta, opetuksen tavoitteita ja opetussuunnitelmia, opettajia ja opettajankoulutusta, kouluyhteisöjen arkea ja yhteistyötä koulun ulkopuolella. Koulutusta ja kasvattusta ohjaavat vaikutteet ja olosuhteet eivät rajaudu kansallisvaltioihin; kansainväliset järjestöt, yritykset ja toimijat pyrkivät vaikuttamaan kasvatukseen. Lisääntynyt kansainvälinen liikkuvuus ja muuttoliike haastavat koulun rakenteiden ja toimintakulttuurin lisäksi myös opettajankoulutusta.

Kansainväliset organisaatiot ovat linjanneet globaalikasvatusta. Ensimmäinen laaja-alainen poliittinen määritelmä globaalikasvatuksesta on valtioiden ja kansalaisjärjestöjen delegaatioiden laatima Maastrichtin julistus vuodelta 2002: ”Globaalikasvatus on toimintaa, joka avaa ihmisten silmät ja mielen maailman todellisuudelle ja herättää heidät toimimaan kaikille kuuluvien ihmisoikeuksien sekä oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman maailman puolesta.” Vuonna 2001 globaalikasvatuksen edistämiseksi perustettiin eurooppalainen verkosto (Global Education Network Europe, <https://gene.eu>), johon osallistuu päättäjien, ministeriöiden, kansalaisjärjestöjen ja

tutkijoiden edustajia. Tätä kehittämistä ja vertaisarviointia toteuttavaa yhteistyöverkostoa voidaan pitää alan kansainvälisesti laaja-alaisimpina toimijana. YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco on puolestaan korostanut maailmankansalaisuutta ja määritellyt globaalikasvatuksen tehtäväksi kansalaisten tietojen, taitojen, arvojen ja asenteiden kehittämisen siten, että he rakentaisivat oikeudenmukaisempaa, yhdenvertaisempaa, turvallisempaa, rauhaan ja kestävään kehitykseen sitoutunutta maailmaa.

Gloaalikasvatus liittyy keskeisesti YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin, sisältöihin ja painotuksiin. Gloaalikasvatuksen tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti kestävä kehityksen alatavoitetta 4.7, jonka mukaan kaikkien olisi saatava kestävä kehitystä edistävät maailmankansalaisen tiedot ja taidot. Kasvava tutkijayhteisö pohtii, mitä nämä taidot ovat ja mitä globaalikasvatuksella ja sen tutkimuksella tarkoitetaan. Yksi vuoden 2019 Euroopan kasvatustieteen konferenssinpääpuhujista, professori Annette Scheunpflug, painotti globaalia oppimista, ohjaamista vastuullisuuteen ja puuttumista globaaliin sosiaaliseen epätasa-arvoon.

Tutkijoiden lisääntyvästä kiinnostuksesta globaalikasvatusta kohtaan kertoo, että vuonna 2017 perustettiin sekä kansainvälinen Academic Network of Global Education and Learning (ANGEL) -verkosto että suomalainen globaalikasvatuksen tutkimusverkosto, Global Education Research in Finland (GERIF). Molemmissa verkostoissa on havaittu tutkimustiedon, siitä kumpuavan debatin ja käsitteiden tarkistuksen tarve. Nousevan alan tunnusmerkkinä voidaan pitää kriittistä keskustelua näkökulmista – varsinkin vallitsevien länsimaisten perspektiivien vaikutuksesta oppimista määritteleviin käsitteisiin – ja painotuksista. Gloaalikasvatuksesta kiinnostuneen kansainvälisen tutkijayhteisön keskustelussa lähtökohtana ovat yleensä oppijan tai toimijan positiot maailmassa, opettajien maailmankuvat, kasvatusta maailmankansalaisuuteen sekä sitoutuminen ihmisoikeuksiin ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin. Alan johtavista tutkijoista esimerkiksi Vanessa Andreotti painottaa kriittistä suhtautumista kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja erilaisten maailmankuvien ymmärtämistä, William Gaudelli on tutkinut maailmankansalaisuuskasvatusta osana koulujen arkea, Douglas Bourn korostaa globaalin oppimisen merkitystä maailmankansalaisuuteen kasvatuksessa ja Annette Scheunpflug pitää globaalikasvatuksen tutkimuksen tehtävänä globaalien yhteyksien ymmärtämistä.

Gloaalikasvatuksen painotukset vaihtelevat maittain ja maanosittain. Suomessa globaalikasvatuksen juuret ovat 1970-luvulla käynnistyneessä kansainvälisyyskasvatuksessa, jonka perustana olivat YK:n ihmisoikeudet. Myös tutkimuksessa ihmisoikeudet ja niiden tuntemiseen

tähtäävä kasvatus korostuivat. Eurooppalaisen globaalikasvatuksen verkoston vertaisarvioinnissa vuonna 2004 todettiin, että suomalaisessa kasvatuksessa ja koulutuksessa käsiteltiin globaalikasvatuksen teemoja, mutta vain vähän kehityskasvatusta ja globaalia epätasa-arvoisuutta. Lisäksi suositeltiin maahanmuuttajien tietojen ja taitojen parempaa hyödyntämistä kasvatuksen ja koulutuksen toteuttamisessa. Vertaisarvioinnin tulosten perusteella opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti vuonna 2007 kolmivuotisen hankkeen, jossa tarkasteltiin globaalikasvatuksen eri osa-alueita tarkemmin, painopisteenä kasvaminen ja kasvattaminen globaaliin vastuuseen. Kouluissa toteutettavaa globaalikasvatusta tukemaan on tarjottu hankerahoitusta. Ulkoministeriö on rahoittanut kansalaisjärjestöjen tarjoamaa kehityskasvatusta. Kansalaisjärjestöt ovat merkittävästi edistäneet globaalikasvatusta sekä Suomessa että kansainvälisesti.

Tutkimuksen kannalta oleellista on tietää, miten tutkimustieto on tukenut globaalikasvatuksen kehittämistä. Globaalikasvatuksen nimikkeellä on toistaiseksi tehty Suomessa vasta melko vähän tutkimusta. Tämän teemanumeron toimittajien globaalikasvatuksen tutkimusta vuosia 2007–2017 käsitelleeseen katsaukseen (Lehtomäki ja Rajala (2020) *Global education research in Finland*, teoksessa Bourn (toim.) *Bloomsbury Handbook for Global Education and Learning*) löytyi suoraan globaalikasvatusta käsitteleviä tutkimuksia vain muutamia. Enemmän tutkimuksia on tehty Maastrichtin julistuksen mukaisilla globaalikasvatuksen osa-alueilla: ihmisoikeuskasvatuksessa, rauhankasvatuksessa, kestävyyskasvatuksessa ja kehityskasvatuksessa sekä interkulttuurisuuskasvatuksessa. Näistä globaalikasvatuksen osa-alueista oli tutkittu selvästi eniten interkulttuurisuus- ja monikulttuurisuuskasvatusta ja niitä lähellä olevia kasvatuksen kysymyksiä. Sen sijaan esimerkiksi rauhankasvatuksen tutkimus näyttäisi lähes kokonaan tyrehtyneen, vaikka sitä tehtiin ennen 1990-lukua runsaasti. Muutokset tutkimuksen määrässä globaalikasvatuksen eri osa-alueiden välillä heijastavat todennäköisesti vallitsevan käsitteistön muutoksia, jotka ohjaavat tutkimuksen ja kehitystyön rahoitusta. Esimerkiksi rauhankasvatusta ja kansainvälisyyskasvatusta on aiemmin pidetty kattokäsitteinä, joiden alle globaalit aiheet on sisällytetty. Nykyään ne usein nähdään globaalikasvatuksen osa-alueina.

Globaalikasvatusta tarkastelevia tutkimuksia voidaan luokitella monin eri tavoin, esimerkiksi sen perusteella, missä määrin niissä kyseenalaistetaan tai vahvistetaan vallitsevia valtasuhteita ja -rakenteita. Aiemmin mainitsemamme kirjallisuuskatsauksen perusteella suomalaisesta tutkimuksesta löytyy esimerkkejä sekä maailmankansalaisuutta että vaikuttamista painottavista globaalikasvatuksen lähestymistavoista. Tunnistimme katsauksessamme kehitystrendin kohti aiempaa kriittisempiä, vaikuttamiseen perustuvia lähestymistapoja. Tämä trendi oli nähtävissä

erityisesti yrityksissä määritellä uudestaan interkulttuurisuus- ja monikulttuurisuuskasvatus ja korvata niitä kriittisemmillä lähestymistavoilla, kuten antirasistisella kasvatuksella. Sama kehitys on nähtävissä myös kansainvälisessä tutkimuksessa.

Myös kansainväliset organisaatiot ovat osallistuneet globaalikasvatuksen sisältöjen ja tavoitteiden määrittelyyn. Esimerkiksi Unesco, Euroopan komissio ja OECD ovat laatineet arvoperustaltaan erilaisia globaalien kompetenssien määritelmiä. Näistä Unesco ja Euroopan komissio ovat myös tuottaneet ohjeita globaalikasvatuksen toteuttamisesta ja korostaneet globaalien yhteyksien merkitystä oppimisessa ja koulutuksessa. OECD on puolestaan kehittänyt PISA-tutkimusohjelmassaan globaalikasvatuksen kompetenssien mittareita. Akateemisella globaalikasvatuksen tutkimuksella on tärkeä rooli näiden kansainvälisten organisaatioiden ohjelmien ja materiaalien sekä niiden taustaoletuksien ja seurauksien tutkimisessa. Esimerkiksi PISAn globaalikasvatusmateriaaleja kohtaan on esitetty painavaa kritiikkiä. Vaikka materiaaleissa on esitetty humanistisia argumentteja sosiaalisen inklusion ja kulttuuristen erojen edistämisen puolesta, tarkempi analyysi on osoittanut, että nämä argumentit jäävät tutkimusohjelman valinnoissa ja perusteluissa OECD:n ekonomistisen, yksilöiden ja valtioiden välistä kilpailua korostavan taustaideologian varjoon. On myös kyseenalaistettu PISAn mittaamien globaalien kompetenssien väitetty universaali sovellettavuus. Mittarit näyttäisivät sisältävän piiloisen globaaliin eliittiin kuuluvan, etuoikeutetun ja paljon matkustavan, tietotyötä tekevän maailmankansalaisen ideaalin.

Kansainvälisessä keskustelussa, jossa näyttävät korostuvan yksinkertaistavat ja kapeat lähestymistavat ja yksilöiden osaamista painottavat mittarit, on selkeä tilaus suomalaisessa tutkimuksessa painottuville holistisille ja kriittisille näkökulmille. Tämän teemanumeron tarkoitus on välittää tutkittua tietoa ja käydä kriittistä keskustelua globaalikasvatuksen asemasta ja tehtävistä, ajankohtaisista teemoista sekä tulevaisuudesta. Samalla teemanumero perehdyttää kasvatuksen ja koulutuksen muut tutkijat suomalaisen globaalikasvatuksen tutkimusverkoston toimintaan ja tutkimukseen. Teemanumeron artikkelit osallistuvat globaalikasvatuksen käsitteestä sekä sen määrittelyistä ja painotuksista käytävään keskusteluun. Monet artikkeleista peräänkuuluttavat kriittistä otetta globaalikasvatukseen ja ottavat etäisyyttä kolonialistisia valtasuhteita uusintaviin ja vahvistaviin globaalikasvatuksen muotoihin. Toivomme tämän teemanumeron innostavan lukijoita perehtymään globaalikasvatuksen tutkimukseen ja tutkijoiden löytävän siitä uusia haasteita ja tutkimustehtäviä.

Antti Rajala ja Elina Lehtomäki

ⁱ Teemanumeron toimitustyötä ovat rahoittaneet Suomen Akatemia (projektinnumero 299191) ja Global Education Network Europe (GENE). Rajalan ja Lehtomäen työpanos toimitustyössä on yhtäläinen.